
Dagsavisen.no / Kultur / Bøker /

Nøkler til en låst by

Sørafrikansk litteratur forholder seg helst til de store samfunnsspørsmålene, men Ivan Vladislavic foretrekker detaljene.

FREDRIK GIERTSEN 05. januar 2009, oppdatert 04. januar 2009 16:54

Om du leser hans nye bok «Portrett med nøkler – om å låse opp byen Johannesburg», vil du for eksempel få vite hva en «tomason» er. Det er betegnelsen på en unyttig gjenstand, gjerne en tingest som er blitt løsrevet fra sin egentlige hensikt, som blir funnet i en bygate. «Portrett med nøkler» er en kort bok som består av mange fragmenterte historier – i alt 138 tekststykker som kunne være utklipp fra forfatterens notatbok. Etter hvert oppstår allikevel en slags helhet, og leseren får tak i noen tilbakevendende temaer.

Byportrett

Boken er, som tittelen indikerer, et byportrett – en slags slentrende beskrivelse av Sør-Afrikas mest utskjelte storby. Ordet «nøkler» i tittelen har både en abstrakt og en konkret betydning. Leseren forventer seg vel et sett med koder for å kunne forstå byen bedre, men forfatteren vender også stadig tilbake til innbyggernes forhold til sine spesielt store nøkkelknipper. Man får grundige innføringer i alle sikkerhetsforanstaltningene de omgir seg med, og hvordan de virker: det kan hende de øker deres sikkerhet, men de kurerer ikke deres vedvarende paranoia.

Vladislavic er altså en temmelig atypisk sørafrikansk forfatter. Han kalles gjerne for postmodernist, noe som i dette tilfellet manifesterer seg i hans hang til å presentere teksten nærmest som sammenraskede notater i grenseland mellom fakta og fiksjon. Teksten legger ikke skjul på at byens problemer med vold og rasemotsetninger består, men den opprettholder hele tida en viss avstand til slike spørsmål. Forfatteren er jo kunstner, og han vil heller fortelle om ndebele-malerier på husveggene i nabolaget (som forsvinner) og turer til byens bibliotek (som kan bli mer dramatiske enn det høres ut som).

Jeg-personen – eller forfatteren, om man vil – bor i forstaden Troyeville i det som kalles Johannesburgs historiske sentrum. Han tilhører byens kriminalitetsutsatte hvite middelklasse, og hele boken igjennom strever han med rattlåser, alarmsystemer og selvfølgelig nøkler. Videre har han en dårlig skjult sans for små snurrigheter oss mennesker imellom, og det oppstår etter hvert en kontrast mellom dette personlige viddet og de små og store truslene som synes å være overalt. Det er i denne kontrasten at tekstens spenning befinner seg, og det er nok her en kan identifisere dens mening.

Jegere og samlere

Vladislavic referer innimellom til Elias Canettis klassiske studie av masseadferd, «Masse og Makt» (1960), et verk som han tydelig er inspirert av. En av hans venner mener at jegerne og samlerne nå har fått overtaket i byen: «& overalt er afrikanske byer fulle av

omstreifere. De er fast bestemt på å overleve, og plukker med seg det de kan langs veiene.» Troyeville er på vei til å bli en grenseforstad, skriver Vladislavic, en omstridt sone mellom forstedene i den indre byen. Med «omstridt» mener han ikke lenger helt hvit, men fremdeles heller ikke helt svart.

Denne lekenheten midt i alvoret fungerer et stykke på vei, men man blir allikevel sittende igjen med en følelse av at det er noe som er utelatt. Det er for så vidt ikke et krav at enhver bok for alt i verden skal referere det råeste i den urbane hverdagen, men «Portrett med nøkler» får unektelig et visst distansert forstadspreg. Og det er synd, for denne sjangeren – byportrettene – burde ha et stort potensial. De store romanene på 1800-tallet var sterkt knyttet til framveksten av de nye nasjonalstatene, og siden den gang har sjangeren (som verden for øvrig) gjennomført en påtakelig urban vending – uten at den har fått et like sterkt forhold til de respektive storbyer. For å få til dette, må den først lære seg å forholde seg til byen som en helhet.
